

Učiteljski Tovariš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dnó vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX.

V Ljubljani 1. februarja 1869.

List 3.

Kdo more odgojevati.

Ako je resnično, da je duša samosvoje bitje, samostalen duh, je ravno tako resnično, da ona svoje delovanje pokaže z razumom in voljo. Um dobiva zapopadke po vnanjih čutih; on sklepa in misli, ogreva se pa pri solncu véd in učenosti. Volja pa na podlagi čutil in poželjenja dela slabo, ali dobro, prinaša blagor, ali gorjé; njeno solnce pa je krepost. Misel vodi človeka, da spoznava zemljo in prikazni v naravi, čutenje mu pa odpira skrivnosti v nebesih; mislé, premišljevajé in čuté pride človek do resnice; da pa to res v svojem sercu čuti, to pa neposrednje pride po veri, razodenji in navdihovanji. Čutiti in občutiti (to je v svojem sercu prepričan biti) je poslednji dokaz resnice, to je resnice v duhu in v Bogu. Naj večje resnice kreposti imajo v čutenji svoj vir.

Te dve vlasti ste v naj tesnejši zvezi med sabo, vendar je vsaka sama za se, vzajemno se namenu primerno podpirate; lahko ste pa tudi med sabo v nasprotji. Pri naj bolj razsvetljeni pameti pa dostikrat prebiva v eni in tisti duši naj hudobnija volja, in dobrohotne volje je lahko tudi tisti, ki ima prav plitvo pamet.

Ako mi je na prosto voljo dano, izvolim raji nevednega pa dobrohotnega v svojega soderžavljana, nego hudovoljnega učenjaka, pri katerem bi imel živ pekel. Iz tega sklepam: dobrohotna volja je blažji in imenitnejši dar, kakor obsirno znanje.

Gotovo je pa, da sta odgoja in poduk le ta čas prava, kedar z umom vred enakomerno izobražujemo serce, da sta

tako najbližnji vzora, to je: da um razmere materialnega sveta jasno in razločno pregleduje in presoja, serce pa živi in gospodari po postavah moralnega sveta.

V vidnem (čutnem) in moralnem svetu je neka čudna analogija (podobnost). Primerjam človeško dušo prav rad s solncem, katero ob enem sveti in svoje gorke žarke razpošilja, iz duše pa izvira delovanje uma in serca. Oba nastaneta, napredujeta in ravnata po svojih postavah. Človek se lahko uči teh postav, ter jih obrača v svojo korist, ako ne, je na škodi, ker postava je taka, da je človeški otrok ne more preverniti.

Po teh postavah se vname in sveti vednost le samo od vednosti; dobro serce se pa zbuja, razvija in srečno postane le, kedar se vname pri dobrem sercu.

Kdor odgaja, stopa doli s čutečim srcem do gojenca, ga vsega obsega in presega opazovaje, kako se mu serce razvija in kako prihaja do spoznanja samega sebe; odgojitelj primerja, popravlja in skuša njegovo serce sebi enako narediti. — K d o m o r e o d g o j e v a t i ? To nalogo prevzame pri otroku v nježni starosti mati, pozneji pa družina. Za odrejo tedaj skerb družina; in ko bi oče ali mati um in serce otrokovo mogla pripeljati do naj višje mogoče stopnje, ni ga človeka na svetu, da bi imel pravico vtikati se v njih delo. Pa le malo družin more spolnovati to nalogo, zato pa so šole. Šola je tedaj v p r i p o m o č d o m a č i h i š i in sega v njeno delovanje, ako pa hoče otrokom dobro, mora nadaljevati le tako, kakor je začela domača hiša. Od koga pa dobivate družina in šola svoje misli o sercu in čutilih, ako ne od cerkve? Ta je posrednica med Bogom in svetom.

Od tod izvira tudi cerkvena nadoblast nad družino in šolo, ker vodi in verdeva odgojo po večnih postavah, ktere veljajo za dušni svet. Teh postav nismo naredili, ravno kakor optikar ni naredil postav o svetlobi; a mi smo samo čuvaji in varhi teh postav, ter smo za nje odgovorni, tedaj zahtevamo v imenu cerkve pravico do odgoje in smo zoper naprave, na katerih eden tako, drugi drugače čutila, ki se ravno zbuja, bēga ali celō mori z merzlo sapo nejevere. Nikdar ne moremo biti za šole brez vere zakona. Nihče ne more reči: „Vednost nima nič z vero opraviti“. Nikakor ni tako. Vera je solnce, in pri tej svetlobi se še le svet in njegove razmere pokažejo v pravi luči. In kaj je mar vednost, ako ne spoznanje te razmere?

Dan danes ne more nihče, ako noče samega sebe slepiti, terdit, da vednost nima ničesa z vero opraviti. Modroslovje govori od začetka našega bitja, in je samo verske postave stavilo; zgodovina ne more iti mimo božjega kraljestva na zemlji, da bi se ne ozirala na to kraljestvo, v katerem se človeštvo giba. Naravoslovje je postalo v resnici orožnica, v kateri kujejo orožje, s katerim napadajo razodenje božje, dan danes še celo katekizem in svetopisemske zgodbe hočejo razlagati s posvetno modrostjo.

Po mojih mislih učenost in božje razodenje si ne morete biti v nasprotju, ker vsa vednost in vse občutenje izvira le od enega stvarnika.

Izvor modrosti in vere je Bog; ako ga ta dva potoka^a zgrešita, morata se posušiti; tisti pa, ki nočejo poznati izvora, ne morejo biti niti modri niti verni. *)

V šoli pa se vednost ne razsvita samo po sebi, ampak ljudje jo učé, in znano je, da spoznanje večkrat služi volji, kjer potem v vednosti ravno tako laže, kakor v navadnem življenji.

Na drugi strani se pa tudi spoznanje more motiti in voljo s sabo potegne; kratko rečeno: v šoli vsak učitelj sam sebe predstavlja in kaže. Ni dvombe, nagon samega sebe ohraniti, je tukaj mogočen. Ta nagon ne obstoji le v telesu, ampak tudi v duši; kaj mar ni resnica, da se vsak prizadeva razširjati svoje misli, svoja čutila, in da se tako izliva je jih v duše drugih, v spominu ohrani? Kaj mar ni resnica, da si vsak išče prijateljev za svoja načela, da se tako razširja in množi, kakor vsejano seme po svojem sadu?

Je pa še resnica, ktere nihče ne more tajiti. Nraven učitelj sprejme in oznanuje pravno učenost, nenraven pa spridi učencevo serce. Tudi od tega priča življenje; v žalostnem spominu je še, kaj so vse govorili vseučeliščini dijaki na shodih v Parizu in Brüsselu. Ni tedaj resnično, da bi ne bilo vere pri vednosti, in da bi vednost do npravnega življenja ne imela nikakoršnega vpliva

(cf. govor v. č. g. dr. J. Kruesca).

*) „Fons sapientiae et religionis Deus est, a quo si hi duo rivi aberraverunt, arrescant necesse est, quem qui nesciunt, nec sapientes esse possunt, nec religiosi.“ Cicero.